

**ISTRAŽIVANJE RIZIČNIH FAKTORA ZA NASTANAK RECIDIVIZMA
KOD MALOLJETNIH DELINKVENATA**

**RESEARCH RISK FACTORS FOR THE OCCURRENCE OF
RECIDIVISM IN JUVENILE DELINQUENTS**

Pregledni znanstveni članak

*Dr. sc. Ina STAŠEVIĆ, v. pred.**

Sažetak

Osnovni cilj istraživanja je utvrditi postoji li značajna povezanost između sociodemografskih obilježja obitelji i maloljetnika i recidivizma u izvršavanju kaznenih djela kod maloljetnika. Istraživanjem su obuhvaćeni maloljetni delinkventi – izvršitelji kaznenih djela bez obzira na vrstu kaznenog djela i vrstu izrečenih zakonskih sankcija. U okviru ovog istraživanja obrađeni su podaci koji se odnose na ukupno 161 delinkventa. Prvu skupinu varijabli čine opći podaci o ispitanicima. Drugu skupinu varijable koje su povezane sa sociodemografskim obilježjima obitelji. Treću skupinu varijabli čine one koje se odnose na intenzitet delinkventne aktivnosti maloljetnika. Četvrtu skupinu čine one koje su povezane s poremećajima u ponašanju maloljetnih delinkvenata. Petu skupinu varijabli čine one koje se odnose na školovanje maloljetnika. Među varijablama za koje je u ovom istraživanju utvrđeno da su statistički značajno povezane s recidivizmom nalaze se mlađa životna dob, redoslijed rođenja, maloljetnici čiji roditelji imaju niže obrazovanje, oni čiji otac radi na slabije plaćenim poslovima, agresivno ponašanje maloljetnika, bježanje iz škole, neki oblici ovisnosti (snifanje i tabletomanija), učestalo mijenjanje školske sredine i ponavljanje razreda. Redoslijed rođenja četiri puta povećava šansu za pojavu recidivizma, a najveći doprinos mogućoj pojavi recidivizma ima promjena škole jer ta varijabla povećava šansu recidivizma čak 7,3 puta. Protektivnu vrijednost u odnosu na recidivizam pokazale su varijable starija životna dob, uspjeh u školi i viša školska sprema roditelja.

Ključne riječi: delinkventi, recidivizam, Hrvatska.

** Veleučilište u Bjelovaru, Trg Eugena Kvaternika 4, 43.000 Bjelovar, E-mail: istasevic@vub.hr*

Abstract

The main objective of the research is to determine whether there is a significant correlation between the socio-demographic characteristics of families and juveniles and recidivism in the commission of criminal offenses of juveniles. The investigation covered juvenile delinquents - perpetrators of criminal offenses, regardless of the type of crime and the type of legal sanctions imposed. The framework of this research included a total of 161 delinquents. The first group of variables consists of general data on respondents. The second group of variables are related to the sociodemographic characteristics of the family. The third group of variables are those related to the intensity of juvenile delinquent activity. The fourth group consists of those related to the behavioral disorders of juvenile delinquents. The fifth set of variables are those related to the education of juveniles. Among the variables found statistically significantly related to recidivism are younger age, birth order, juveniles whose parents have lower education, those whose father works in lower-paying jobs, aggressive behavior of juveniles, school leaving, some forms of addiction (sniffing and tabletomania), changing school environments and repeating school classes frequently. The birth order increases the chance of recidivism four times, and the biggest contribution to the possible occurrence of recidivism is the change of school because this variable increases the chance of recidivism by 7,3 times. The variables of older age, success in school and higher education of parents showed a protective value in relation to recidivism.

Key words: delinquents, recidivism, Croatia.

1. UVOD

Intenzitet maloljetničke delinkvencije ukazuje na postojanje nepovoljnih socijalnih okolnosti u kojima djeca odrastaju i traži vrlo kompleksnu intervenciju usmjerenu prema brojnim faktorima koji dovode do takve pojave (Bouillet, 2010).

Rizični su faktori oni koji kod djeteta ili maloljetnika povećavaju vjerojatnost za pojavu negativnog ili antisocijalnog ponašanja. Oni se mogu

svrstati u nekoliko skupina kao što su rizični faktori u zajednici (unutar ove skupine nalaze se nepovoljni vršnjački utjecaji), rizični faktori u školi, rizični faktori u obitelji i individualni rizični faktori (Hawkins i sur., 1998; Gorman-Smith i Tolan, 1998; Begovac i sur., 2007; Aisenberg i Herrenkohl, 2008). Istraživači ističu izloženost lošem tretmanu u djetinjstvu kao izrazito značajnu za pojavu nasilničkog ponašanja maloljetnika, pri čemu je psihološko zanemarivanje bilo značajan prediktor (Maas i sur., 2008).

Ono što se pokazalo značajnim za nastanak delinkvencije bio je izostanak komunikacije unutar obitelji. U tom smislu je kohezija unutar obitelji izrazito značajna jer je utvrđeno da je niska razina obiteljske kohezije prediktivna za razvoj delinkvencije, te da može ublažiti utjecaj izloženosti nasilju u zajednici na razvoj delinkvencije (Barr i sur., 2011).

Konfliktna obitelj predstavlja nepovoljno okruženje za razvoj личности maloljetnika. Za mlade je loše živjeti u konfliktnoj obitelji u kojoj se roditelji neprekidno svađaju, ili kada su izloženi maltretiranju od strane roditelja, (Plattner i sur., 2003; Mikšaj Todorović i sur., 2006; Maas i sur., 2008; Donovan i Brassard, 2011), a nedostatak roditeljske ljubavi od velikog je značaja u nastanku delinkvencije mladih (Hoeve i sur., 2012). Ipak, za neke faktore nije poznato da li postoji uzročna povezanost, pa to vrijedi dodatno istražiti (Murray i Farrington, 2010; Seto i Lalumière, 2010).

Odgovori društva u odnosu na kaznena djela, prekršaje i štetna ponašanja posljednjih su godina poprimili drukčija obilježja te se od primarno represivnih usmjeravaju prema preventivnim aktivnostima i djelatnostima. Moderan pravni sustav nastoji delinkvente zadržati u zajednici a ne ih slati u pritvor i time dodatno viktimizirati (May i sur., 2014). Primjena neformalnih sankcija predstavlja značajan instrument u postupanju prema mladim osobama, što među ostalim ima i veliki odgojni učinak na počinitelja, s ciljem prevencije recidivizma. U Hrvatskoj djeluju sudovi za mladež koji u donošenju presuda osobitu pažnju posvećuju specifičnostima maloljetnika. O potrebi uvođenja zasebnih sudova za mladež govore i rezultati istraživanja (Steinberg, 2009). U cilju zaštite interesa mladih uvedena je institucija pravobraniteljice za djecu i mladež.

Pravni položaj maloljetnika u Hrvatskoj temelji se na Zakonu o sudovima za mladež (Shir i Karver, 2003). Prema ovom Zakonu maloljetnik je ona osoba koja je u vrijeme počinjenja djela navršila 14, a nije navršila 18 godina života, dok je mlađi punoljetnik osoba koja je u vrijeme počinjenja

djela navršila 18, a nije navršila 21 godinu života. Zakon polazi od uskog pojma maloljetničke delinkvencije kojega sačinjavaju samo kaznena djela, a ne i druga protupravna ponašanja ili preddeliktna stanja maloljetnika kojima je potrebno pružiti odgoj, pomoć i zaštitu, te propisuje primjenu svojih odredaba isključivo prema maloljetnicima koji su počinili neko kazneno djelo. Odredbe ovog zakona ne primjenjuju se na osobe mlađe od 14 godina u vrijeme izvršenja kaznenog djela (djeca). Maloljetnicima se za počinjena kaznena djela kao sankcije izriču odgojne mjere, maloljetnički zatvor i sigurnosne mjere (Zakon o sudovima za mladež, 2011).

CILJ

Cilj istraživanja je utvrditi postoji li značajna povezanost između sociodemografskih obilježja kako ispitanika tako i obitelji i recidivizma u izvršavanju kaznenih djela kod maloljetnika.

ISPITANICI I METODE

Istraživanjem je obuhvaćen uzorak od 161 maloljetnog delinkventa koji su osuđeni zbog izvršenja kaznenih djela u Republici Hrvatskoj. Radi se o maloljetnim delinkventima počiniteljima kaznenih djela bez obzira na vrstu kaznenog djela i vrstu izrečenih zakonskih sankcija. Faktor uključivanja u skupinu ispitanika bila je pravomoćna sudska presuda.

Istraživačka metoda i tehnika koja je primijenjena u ovom istraživanju je analiza sadržaja podataka iz socijalne dokumentacije. Za ekstrakciju sadržaja pripremljeni su instrumenti za prikupljanje općih podataka o maloljetnim izvršiteljima kaznenih djela (starost, spol, redosljed rođenja, nacionalna ili etnička pripadnost, škola koju polazi), zatim o sociodemografskim obilježjima obitelji (obiteljski status maloljetnika, vitalna obilježja obitelji, aktualni bračni status roditelja, s kim je maloljetnik živio najveći dio života, školska sprema roditelja, radna aktivnost roditelja), o intenzitetu delinkventne aktivnosti maloljetnika (evidentirana delinkventna aktivnost, vrsta kaznenog djela zbog kojeg je pokrenut proces, izrečene sankcije), o manifestacijama poremećaja u ponašanju maloljetnog delinkventa (evidentirani poremećaji u ponašanju, mjere koje je centar za socijalnu skrb poduzeo), te o školovanju maloljetnika (sadrži devet varijabli).

U obradi prikupljenih podataka korištene su sljedeće statističke metode:

- deskriptivna metoda
- analiza tablica kontingencija (χ^2 test)
- postupak za redukciju dimenzionalnosti multivarijatnog prostora (faktorska analiza podkomponentnim modelom s varimax rotacijom)
- analiza prediktivne vrijednosti originalnih i izvedenih varijabli (faktora) u odnosu na kriterijsku varijablu recidivizam (DA/NE) logističkom regresijom
- diskriminacijska analiza.

Podaci su analizirani uporabom programske podrške StatSoft.Inc (2013) STATISTICA (*data analysis software system, version 12*), (www.statsoft.com <http://www.statsoft.com>)

REZULTATI

U okviru istraživanja obrađeni su podaci koji se odnose na ukupno 161 delinkventa. Podaci su prikupljeni u nekoliko većih centara za socijalni rad na području Republike Hrvatske. Među ispitanicima njih 65 (40,4%) bilo je opetovano sudski osuđeno pravomoćnom presudom za ponovljena kaznena djela (recidivisti), dok je njih 96 (59,6%) bilo osuđeno samo jednom (nerecidivisti). Značajno pitanje u istraživanju odnosi se na povezanost pojave recidivizma i životne dobi delinkvenata. Istraživanje pokazuje statistički značajnu povezanost pojave recidivizma s mlađom životnom dobi ($\chi^2 = 12,692$; $P = 0,02$).

Iduća karakteristika ispitanika je redoslijed rođenja. Sveukupno su kazneno djelo najčešće izvršili drugorođeni maloljetnici. Istovremeno oni su u 50,8% najčešći recidivisti ($\chi^2 = 14,818$; $P < 0,001$).

Iduće zanimljivo pitanje je školovanje ispitanika. S obzirom na njihovu životnu dob za pretpostaviti je da većina njih pohađa školu. Rezultati pokazuju da je najučestalije vršenje kaznenih djela među ispitanicima koji pohađaju srednju školu s udjelom od 38,5% od ukupnog broja ispitanika, a slijede ispitanici koji pohađaju osnovnu školu, s nešto manjim udjelom (35,4%). Statistički je značajna pojava recidivizma upravo među mlađim ispitanicima, tj. onima koji još uvijek pohađaju osnovnu školu (s udjelom od 50,8% od onih koji su recidivisti), uz statističku značajnost na razini $P < 0,01$.

Najučestalija kaznena djela su ona protiv imovine i to za samo jedno kazneno djelo 64% a za recidivizam 81,5%. U strukturi kaznenih djela najniži udio je onih protiv života i tijela (9,9%), dok je nešto viši udio kaznenim djela protiv vrijednosti zaštićenih međunarodnim pravom (18,6%). Razlika u vrstama kaznenih djela kod recidivista i nerekidivista nije unutar statističke pogreške od 5%.

U području poremećaja u ponašanju razmatran je utjecaj jedanaest varijabli i njihova povezanost uz pojavu recidivizma. Radi se o sljedećim varijablama: bježanje iz škole, bježanje od kuće, skitnja, agresivno ponašanje na javnom mjestu, agresivno ponašanje u školi, agresivno ponašanje u obitelji, konzumiranje alkohola, snifanje, tabletomanija, uživanje marihuane ili hašiša te uživanje heroina, LSD i slično. Varijabla označena kao „bježanje iz škole“ pokazuje značajnu razliku između ispitanika koji su izvršili jedno kazneno djelo u odnosu na one s više kaznenih djela s karakteristikom da maloljetnici koji su skloniji bježanju iz škole znatno češće opetovano vrše kaznena djela ($\chi^2 = 14,24$; $P < 0,001$).

Od preostalih varijabli iz ove skupine statistički značajnu povezanost s recidivizmom pokazuju varijable „agresivno ponašanje u obitelji“ ($\chi^2 = 5,36$; $P = 0,021$), snifanje ($\chi^2 = 4,19$; $P = 0,041$) i tabletomanija ($\chi^2 = 4,51$; $P < 0,034$). Ostale istražene varijable ne pokazuju statistički značajnu povezanost uz recidivizam.

Kao mogući prediktor nastanka recidivizma u literaturi se spominje status rođenja maloljetnika. Većina ispitanika rođena je u braku (91,3%). Nije utvrđena statistička značajnost razlike između nerekidivista i recidivista u odnosu na ovu varijablu. Kod većine ispitanika živa su oba roditelja (87,6%), kod njih 11,2% živ je samo jedan od roditelja, dok su kod svega 1,2% oba roditelja umrla. Nije utvrđena statistički značajna razlika ove varijable u odnosu na pojavu recidivizma u izvršavanju kaznenih djela.

U procjeni utjecaja sociodemografskih obilježja obitelji na pojavu recidivizma obrađeni su podaci koji se odnose na bračni status roditelja. Uspoređene su četiri kategorije bračnog statusa roditelja. Najveći udio ih je u braku (u prosjeku 62,7%), razvedeno ih je 23%, kod 9,3% ispitanika jedan od roditelja je umro, dok kod njih 5% roditelji nikada nisu živjeli zajedno. Ova karakteristika obitelji također nema nikakve statistički značajne povezanosti s nastankom recidivizma ($P = 0,231$). Ispitanici najčešće žive s oba roditelja (u prosjeku 64,6%), s jednim roditeljem živi 28% ispitanika,

kod rođaka ili u udomiteljskoj obitelji njih 6,8%, dok je u ustanovi socijalne skrbi bio svega jedan ispitanik (0,6%). Među ovim kategorijama nije utvrđena statistički značajna razlika u pojavi recidivizma.

Visoka vrijednost χ^2 testa ($\chi^2 = 11,176$) uz signifikantnu vrijednost P ($P < 0,004$) ukazuje na statistički značaj povezanosti školske spreme majke i pojave recidivizma. Pritom je recidivizam značajno povezan s nižom razinom majčinog obrazovanja. Kod 50,8% recidivista majke imaju osnovno obrazovanje ili su nekvalificirane radnice, dok je među majkama koje imaju više i visoko obrazovanje udio recidivista svega 4,6%. Školska sprema oca također pokazuje statistički značajnu povezanost uz pojavu recidivizma ($\chi^2 = 7,234$; $P < 0,027$). I ovdje je recidivizam češći kod maloljetnika čiji očevi imaju nižu naobrazbu, dok je recidivizam prisutan kod 8,7% onih čiji očevi imaju višu i visoku stručnu spremu.

Što se tiče radne aktivnost majke ona nije pokazala statističku značajnu povezanosti s recidivizmom, dok je radna aktivnost oca pokazala vrlo visoku povezanost uz $\chi^2 = 16,915$ i $P < 0,001$. Radi se o kategoriji onih čiji su očevi zaposleni kao sezonski radnici, poljoprivrednici ili su bez posla (53,8%).

Obilježja povezana uz školovanje ispitanika odnose se na redovitost školovanja, ponavljanje razreda, promjenu škole, uspjeha u završnom razredu, procjenu kontakata s drugim učenicima i nastavnicima, prijatelji u školi te odnos prema školi sada i ranije. Od svih ovih varijabli jedino učestalost promjene škole statistički značajno razlikuje recidiviste od nerecidivista. U skupini ispitanika koja je tri i više puta promijenila školu oko triput je više recidivista nego nerecidivista ($\chi^2 = 12,976$; $DF = 3$; $P = 0,005$). Razlozi promjene škole nisu ovdje posebno analizirani.

Na instrument primijenjen u istraživanju koji se odnosi na poremećaje u ponašanju, a sadrži 11 čestica, primijenjena je faktorska analiza pod komponentnim modelom uz poštovanje Kaiser-Guttmanovog kriterija (svojstvena vrijednost veća od 1) s varimax rotacijom. Svrha je redukcija dimenzionalnosti multidimenzionalnih prostora uz očuvanje što je veće moguće informativnosti skupova originalnih varijabli. U tablici 1. prikazana je matrica strukture dobivenih faktora. Struktura faktora opisana je koeficijentima linearne korelacije pojedinačnih originalnih varijabli s latentnim dimenzijama, faktorima nad kojima je, radi što bolje interpretabilnosti, učinjena varimax rotacija (VRX).

Tablica 1. Matrica strukture dobivenih faktora - poremećaji u ponašanju

VARIJABLE	VARIMAX FAKTORI			
	VRX _{pp} 1	VRX _{pp} 2	VRX _{pp} 3	VRX _{pp} 4
V12	0,732	0,165	0,110	-0,006
V13	0,723	0,267	-0,046	-0,045
V14	0,619	0,163	0,123	-0,078
V9	0,201	0,757	-0,004	0,015
V10	0,251	0,683	-0,012	0,077
V11	0,506	0,589	0,103	-0,026
V18	0,148	-0,089	0,827	0,077
V17	0,036	0,113	0,781	0,066
V19	-0,261	0,069	0,148	0,765
V15	0,419	-0,318	-0,257	0,643
V16	-0,048	0,398	0,270	0,541

Prvi faktor po definiciji nosi najveću proporciju varijabilnosti (informativnosti) polaznog skupa varijabli a ostali u nizu subsekventno manju.

Prvi dobiveni faktor VRX_{pp} 1 (19% varijabilnosti) pretežno je opisan varijablama V12 (agresivno ponašanje na javnom mjestu), V13 (agresivno ponašanje u školi) i V14 (agresivno ponašanje u obitelji). Drugi dobiveni faktor VRX_{pp} 2 (16% varijabilnosti) pretežno je opisan varijablama V10 (bježanje iz škole), V11 (bježanje od kuće) i V12 (skitnja). Treći faktor VRX_{pp} 3 (14% varijabilnosti) najbolje je opisan varijablama V18 (tabletomanija) i V17 (snifanje). Napokon, četvrta latentna dimenzija VRX_{pp} 4 (12% varijabilnosti) izvedena je pretežno od varijabli V19 (uživanje marihuane), V15 (enureza) i V16 (konzumiranje alkohola).

Stoga su nazivi novih latentnih dimenzija (faktora):

- VRX_{pp} 1 – agresivno ponašanje
- VRX_{pp} 2 – bježanje i skitnja
- VRX_{pp} 3 – tabletomanija i snifanje
- VRX_{pp} 4 – marihuana i alkohol

Multivarijatnom logističkom regresijom procijenjena je prediktivna vrijednost za nastanak recidivizma ovih faktora (kao potencijalnih prediktora), a rezultati su prikazani u tablici 2.

Tablica 2. Logistička regresija dobivenih faktora za poremećaje ponašanja na kriterijsku varijablu recidivizam

FAKTOR	B	S.E.	Waldov test	DF	Značajnost P	Omjer izgleda OR	95% C.I. za Omjer izgleda (Odds Ratio)	
							Donja granica	Gornja granica
VRX _{pp} 1	0,378	0,192	3,867	1	0,049	1,459	1,001	2,127
VRX _{pp} 2	0,437	0,220	3,951	1	0,047	1,548	1,006	2,382
VRX _{pp} 3	0,533	0,295	3,263	1	0,071	1,704	0,956	3,039
VRX _{pp} 4	-0,011	0,203	0,003	1	0,958	0,989	0,665	1,472

Na temelju dobivenih rezultata logističke regresije moguće je odrediti prediktivnu vrijednost pojedinog faktora za pojavu recidivizma u izvršavanju kaznenih djela kod ispitanika.

Dvije su latentne dimenzije Waldovim testom utvrđene kao statistički značajni prediktori. Iz skupine varijabli koje se odnose na poremećaje ponašanja ispitanika prediktivnu vrijednost pokazale su varijable agresivno ponašanje te bježanje i skitnja. Svaki od ovih faktora na 5%-tnoj razini značajnosti povećava vjerojatnost pojave recidivizma oko 1,5 puta, odnosno agresivno ponašanje povećava omjer izgleda za recidivizam za 46%, a bježanje od kuće i iz škole te skitnja za 55%.

Kako bi se dodatno utvrdio značaj pojedine varijable izvršena je multivarijatna logistička regresijska analiza varijabli koje su u bivarijatnim analizama (χ^2 – test) pokazale statistički značajnu razliku između uspoređivanih skupina.

Tako su dodatno analizirane varijable: dobna skupina, redosljed rođenja, težina kaznenih djela, školska sprema majke, školska sprema oca, promjena škole i uspjeh u završnom razredu. I ovdje je kriterij da je logistička regresijska funkcija statistički značajna na 5%-tnoj razini značajnosti. Rezultati statističke analize prikazani su u tablici 3.

Tablica 3. Multivarijatna logistička regresijska analiza varijabli koje su u bivarijatnoj analizi pokazale statistički značajnu razliku između nerecidivista i recidivista

VARIJABLE	Waldov test	DF	P	Omjer izgleda OR	95% C.I.za omjer izgleda	
					Donja gran.	Gornja gr.
Dobna skupina	4,266	2	0,118			
V2(1)	1,119	1	0,290	,613	,248	1,518
V2(2)	4,247	1	0,039	,319	,107	,946
Redoslijed rođenja	5,259	2	0,072			
V4(1)	2,959	1	0,085	2,048	,905	4,635
V4(2)	4,350	1	0,037	3,998	1,087	14,700
Težina kaznenog djela	1,666	2	0,435			
V7(1)	1,657	1	0,198	,389	,093	1,638
V7(2)	,090	1	0,765	,847	,286	2,510
Školska sprema majke	2,756	2	0,252			
V40(1)	,611	1	0,434	,699	,284	1,716
V40(2)	2,688	1	0,101	,230	,040	1,333
Školska sprema oca	,007	2	0,997			
V41(1)	,001	1	0,973	,984	,380	2,547
V41(2)	,007	1	0,934	,930	,163	5,289
Promjena škole	11,588	3	0,009			
V90(1)	,070	1	0,792	,889	,372	2,124
V90(2)	2,661	1	0,103	2,504	,831	7,541
V90(3)	8,436	1	0,004	7,303	1,909	27,940
Konstanta	,220	1	0,639	,763		

Prema dobivenim rezultatima multivarijatne logističke regresijske analize statistički značajnim varijablama pokazale su se:

- dobna grupa ispitanika (Waldov test = 4,25; P = 0,039; OR = 0,319)
- redoslijed rođenja (Waldov test = 4,35; P = 0,037; OR = 3,99)
- višestruka promjena škole (Waldov test = 8,44; P = 0,004; OR = 7,30).

Varijabla „dobna skupina“ pokazuje se protektivnim čimbenikom na način da je u najstarijih ispitanika u odnosu na najmlađe rizik za dvije trećine manji (ili pada na jednu trećinu).

Varijabla „redoslijed rođenja“ čak za četiri puta povećava šansu za pojavu recidivizma (što viši red rođenja to veća šansa recidivizma).

Višestruka promjena škole (tri i više puta) čak 7,3 puta povećava rizik pojave recidivizma u odnosu na delinkvente koji nisu mijenjali školu.

Učinjena je i kanonička diskriminacijska analiza kvantitativnih i semikvantitativnih varijabli kojima su opisani maloljetnički delinkventi u namjeri procjene njihova potencijala u diskriminiranju nerecidivista i recidivista u počinjenju kaznenih djela. Rezultati su prikazani u tablici 4.

Tablica 4. Matrica strukture diskriminacijske funkcije

VARIJABLE	DISKRIMINACIJSKA FUNKCIJA
<i>Redoslijed rođenja</i>	0,624
<i>Školska sprema majke</i>	-0,530
<i>Višestruka promjena škole</i>	0,515
<i>Životna dob delinkventa</i>	-0,443
<i>Poremećaji u ponašanju</i>	0,396
<i>Školska sprema oca</i>	-0,395

$$\chi^2 = 40,308; DF = 9; P < 0,0001$$

Tako se može reći da je dobivena funkcija proporcionalno povezana s redoslijedom rođenja, višestrukoum promjenom škole i poremećajima u ponašanju a obrnuto proporcionalna sa školskom spremom majke, životnom dobi delinkventa i školskom spremom oca i to na negativnom polu funkcije.

2. RASPRAVA

U okviru istraživanja recidivizma kod maloljetnih počinitelja kaznenih djela obrađeni su podaci koji se odnose na ukupno 161 delinkventa. Među ispitanicima njih 65 (40,4%) bilo je opetovano sudski osuđeno pravomoćnom presudom za ponovljena kaznena djela (recidivisti), dok je njih 96 (59,6%) bilo osuđeno samo jednom (nerecidivisti). Varijable su grupirane unutar skupina varijabli koje se odnose na određene karakteristike

povezane s maloljetnicima. Prvu skupinu varijabli čine one koje se odnose na opće podatke o ispitanicima. Životna dob često je analizirana u vezi s delinkvencijom. Čini se da bi bilo logično da s odrastanjem raste broj recidivista. Međutim nije tako. Među ispitanicima u ovom istraživanju statistički značajno češća bila je pojava recidivizma u mlađoj životnoj dobi. Naime, prema navedenim dobnim skupinama udio recidivista je najveći u najmlađoj dobnj skupini (44,6%), potom u skupini do 14 – 18 godina (35,4%) te najmanji među najstarijima (20%). Utvrđena razlika je statistički značajna uz $\chi^2 = 12,692$ i $P = 0,02$.

Što se tiče redoslijeda rođenja rezultat statističke obrade ove varijable pokazuje da je značajno učestalija pojava maloljetničke delinkvencije kod ispitanika koji su drugorođeni u svojoj obitelji, s prosječnim udjelom od 44,6% svih ispitanika. Istovremeno oni su najčešće recidivisti (50,8%). Razina statističke značajnosti je izražena vrijednošću $P < 0,01$, što je visoko statistički značajno. Zašto su drugorođeni najčešće počinitelji ponovljenih kaznenih djela iz ovog istraživanja teško je reći, ali ovako visoka signifikantnost ove činjenice svakako upućuje na potrebu dodatnih socioloških, psiholoških i kriminoloških istraživanja.

Poznat je utjecaj školske sredine na pojavu delinkvencije koji s jedne strane može biti stimulativan za razvoj recidivizma a s druge strane u povoljnim okolnostima može biti protektivan. Među ispitanicima 35,4% pohađa osnovnu školu, srednju školu pohađa njih 38,5%, a u školu ne ide 26,1% ispitanika (iz bilo kojeg razloga). Statistički je značajna pojava recidivizma upravo među mlađim ispitanicima, tj. onima koji još uvijek pohađaju osnovnu školu (s udjelom od 50,8% od onih koji su recidivisti) ($\chi^2 = 11,255$; $P < 0,01$). Ovaj rezultat jasno pokazuje da je recidivizam prisutan među mlađim osobama, tj. onima koji još pohađaju osnovnu školu. Iz toga je evidentno da se uspjeh preventivne aktivnosti može postići ako je ona usmjerena i prema školskoj sredini, a ne samo obitelji.

Među varijablama koje su povezane sa sociodemografskim obilježjima obitelji ispitanika obrađeno je šest varijabli. Većina ispitanika rođena je u braku (91,3%). Kod većine ispitanika živa su oba roditelja (87,6%), a najveći udio roditelja je u braku (u prosjeku 62,7%). Ispitanici najčešće žive s oba roditelja (u prosjeku 64,6%). Među ovim kategorijama nije utvrđena statistički značajna razlika u pojavi recidivizma. Utvrđena je statistički

značajna povezanost s nižom razinom školske spreme majke i oca i pojave recidivizma.

Sklonost recidivizmu značajno je povezana s najnižom kategorijom zaposlenosti oca ($\chi^2 = 16,915$; $P < 0,001$). Radi se o kategoriji onih čiji su očevi zaposleni kao sezonski radnici, poljoprivrednici ili su bez posla (34,2%).

Među ispitanicima su najčešća kaznena djela protiv imovine i to za jedno kazneno djelo 64%, a za recidivizam visokih 81,5%. Ovako visok postotak recidivizma u vršenju kaznenih djela protiv imovine pokazuje da se u recidivizmu ponavljaju istovrsna kaznena djela. Istraživanjem ove varijable u SAD utvrđeno je da vrsta kaznenog djela ima značajan utjecaj na recidivizam (Calley, 2012).

Najčešća sankcija bila je pojačana briga i nadzor u obje skupine ispitanika, a statističkom obradom podataka nije utvrđena značajna razlika između recidivista i nerecidivista.

Statističkom obradom podataka o poremećajima u ponašanju utvrđena je povezanost pojedinih varijabli s recidivizmom. Kod recidivista je učestalost bježanje iz škole (73,8%) statistički vrlo značajna ($\chi^2 = 14,24$ uz $P < 0,001$). To znači da maloljetnici koji su skloniji bježanju iz škole znatno češće opetovano vrše kaznena djela. Sličan rezultat dobiven je i u istraživanju drugih autora (Kearney, 2008). Istovremeno bježanje od kuće i skitnja nisu imali statistički značajnu povezanost s recidivizmom. Zanimljiv je odnos različitih oblika agresivnosti maloljetnika na pojavu recidivizma. Statistički su analizirana tri oblika agresivnosti: agresivno ponašanje maloljetnika na javnom mjestu, agresivnost u školi i agresivnost unutar obitelji. Od ove tri varijable samo je za agresivnost u obitelji utvrđena statistički značajna povezanost s recidivizmom ($\chi^2 = 5,36$; $P < 0,05$). Među problemima u ponašanju najjači prediktor je bilo agresivno ponašanje, jednako kako je to utvrđeno i među našim ispitanicima (Garrido Genovés i sur., 2006).

Slijede varijable povezane s nekim od oblika ovisnosti, odnosno zlouporabom određenih supstanci. Snifanje i tabletomanija pokazali statistički značajnu povezanost s recidivizmom ($P < 0,05$). Premda nešto veći broj ispitanika konzumira alkohol (18%) i marihuanu (28%) nije utvrđena značajna razlika između kategorije recidivista i nerecidivista. Konzumiranje alkohola u literaturi se povezuje s nasilničkim kaznenim djelima, a manje s

onima protiv imovine, te znatno korelira s težinom delinkventnog ponašanja (Gatti i sur., 2015).

U svrhu određivanja prediktorske vrijednosti latentnih faktora za nastanak recidivizma izvršena je logistička regresija varijabli koje se odnose na poremećaje u ponašanju. Na temelju dobivenih rezultata logističke regresije moguće je odrediti statističku značajnost povezanosti pojedinog faktora uz pojavu recidivizma u izvršavanju kaznenih djela kod ispitanika. Među poremećajima u ponašanju dva latentna faktora pokazuju statističku značajnost u Waldovom testu. Radi se o faktoru agresivno ponašanje, a drugi je bježanje od kuće i iz škole, odnosno skitnja. Oba ova faktora na razini značajnosti od $P < 0,05$ povećavaju vjerojatnost pojave recidivizma, pri čemu je ona veća za 1,5 puta kod svakog od ovih faktora.

Kao moguć izvor delinkventnog ponašanja maloljetnika svakako je njihovo školovanje, odnos prema školi i odnos s vršnjacima. Iz tog razloga obrađeno je devet varijabli koje se odnose na školovanje ispitanika. Za većinu ovih varijabli nije utvrđena statistički značajna povezanost s recidivizmom kod ispitanika. Značajnom se pokazala jedino varijabla koja se odnosila na učestalost promjene škole ($\chi^2 = 12,976$; $P < 0,005$). Udio recidivista značajno raste u kategoriji onih koji su promijenili školu dva, tri i više puta. O povezanosti školovanja i delinkvencije pišu i drugi autori (Katsiyannis i sur., 2008).

Kako bi se dodatno utvrdio značaj pojedine varijable izvršena je logistička regresijska analiza nekih relevantnih varijabli. Tako su dodatno analizirane varijable: dob, redoslijed rođenja, vrste kaznenih djela, školska sprema majke, školska sprema oca, ponavljanje razreda, promjena škole i uspjeh u završnom razredu. I ovdje je kriterij da je logistička regresijska funkcija statistički značajna na 5%-tnoj razini značajnosti, primjenom Waldovog testa. Varijabla „redoslijed rođenja“ čak za četiri puta povećava šansu za pojavu recidivizma (OR = 3,998). Najveći doprinos mogućoj pojavi recidivizma ima promjena škole a ta varijabla povećava šansu recidivizma čak za 7,3 puta (OR = 7,303). Pripadnost starijoj dobnoj grupi smanjuje rizik recidivizma za 2/3 (OR = 0,319)

Na kraju prikaza utjecaja određenih faktora, kao i onih izvedenih (Varimax faktori), na pojavu recidivizma u izvršavanju kaznenih djela među ispitanicima izvršena je kakonička diskriminacijska analiza određenih faktora, kako bi se procijenio značaj pojedinog od tih faktora u nastanku

recidivizma. Može se zaključiti da su recidivisti opisani visokim redom rođenja, nižom školskom spremom majke, višestrukrom promjenom škole, nižom životnom dobi s izraženim poremećajima u ponašanju i niskom školskom spremom oca. Kod nerekidivista je to obrnuto.

3. ZAKLJUČAK

Skupinu ispitanika u istraživanju čini 161 delinkvent. Među njima 65 (40,4%) su bili recidivisti a 96 (59,6%) su bili nerekidivisti. Udio recidivista je najveći u najmlađoj dobnoj skupini (44,6%) a najmanji među najstarijima (20%). Utvrđena razlika je statistički vrlo značajna. U tom smislu statistički je značajna pojava recidivizma upravo među ispitanicima koji još uvijek pohađaju osnovnu školu (s udjelom od 50,8% od onih koji su recidivisti), uz statističku značajnost na 1%-tnoj razini. Multivarijatnom logističkom regresijskom analizom dokazano je da pripadnost starijoj dobnoj skupini smanjuje rizik nastanka recidivizma za 2/3 (OR = 0,319)

Što se tiče redosljeda rođenja, pojava maloljetničke delinkvencije je značajno učestalija u ispitanika koji su drugorođeni ($P < 0,01$). Utvrđeno je da viši red rođenja čak četiri puta povećava šansu pojave recidivizma (OR = 3,998). Od jedanaest istraženih varijabli u području poremećaja u ponašanju statistički značajnu povezanost uz recidivizam maloljetnih delinkvenata pokazale su sklonost bježanju iz škole ($P < 0,001$), agresivnost maloljetnika unutar obitelji ($P < 0,05$), te snifanje i tabletomanija ($P < 0,05$).

Među varijablama koje se odnose na poremećaje ponašanja ispitanika multivarijatnom logističkom regresijom utvrđena su dva značajna obilježja a to su agresivno ponašanje te bježanje od kuće i iz škole, odnosno skitnja. Oba ova obilježja na 5%-tnoj razini značajnosti povećavaju vjerojatnost pojave recidivizma. Pritom je ona 1,5 puta veća za svako od ovih obilježja, odnosno preciznije šansa recidivizma veća je za 45% u delinkvenata s agresivnim ponašanjem, a za 55% u onih sklonih bježanju (od kuće i/ili iz škole).

U skupini varijabli koje se odnose na školovanje statistički značajnu razinu povezanosti s recidivizmom u izvršavanju kaznenih djela pokazala je varijabla koja se odnosi na učestalost promjene škole uz $P < 0,005$. Multivarijatnom logističkom regresijskom analizom pokaže se da višestruka promjena škole povećava šansu recidivizma čak 7,3 puta (OR = 7,303).

Među varijablama koje su povezane sa sociodemografskim obilježjima obitelji ispitanika signifikantnu povezanost s recidivizmom ($P < 0,05$) ima školska sprema majke kao i ona oca. Recidivizam je povezan s nižom razinom obrazovanja roditelja. Radna aktivnost oca pokazala je izrazito visoku razinu povezanosti s recidivizmom uz $P < 0,001$, a odnosi se na one čiji su očevi zaposleni kao sezonski radnici, poljoprivrednici ili su bez posla.

Iz rezultata kanoničke diskriminacijske analize kao značajne u razvoju recidivizma pokazale su se varijable redoslijed rođenja, višestruka promjena škole, poremećaji u ponašanju (zbroj skorova svih varijabli) i životna dob delinkventa. Redoslijed rođenja, višestruka promjena škole i poremećaji u ponašanju pridonose nastupu recidivizma, dok porast životne dobi delinkventa umanjuje vjerojatnost nastupa recidivizma.

LITERATURA

1. Aisenberg, E., Herrenkohl, T., 2008. Community violence in context: risk and resilience in children and families. *J Interpers Violence*, 23(3), str. 296-315.
2. Begovac, I., Rudan, V., Begovac, B., Vidović, V., Majić, G., 2007. Self-image, war psychotrauma and refugee status in adolescents. *The Journal of Social Psychology*, 137(3), str. 277-83.
3. Bouillet, D., 2010. Izazovi integriranog odgoja. Zagreb: Školska knjiga.
4. Calley, NG., 2012. Juvenile offenders recidivism: an examination of risk factors. *J Child Seks Abus*, 21(3), str. 257-72.
5. Donovan, KL., Brassard, MR., 2011. Trajectories of maternal verbal aggression across the middle school years: associations with negative view of self and social problems. *Child Abuse Negl*, 35, str. 814-830.
6. Garrido Genovés, V., Anyela Morales, L., Sánchez-Meca, J., 2006. What works for serious juvenile offenders? A systematic review. *Psicothema*, 18, str. 611-9.
7. Gatti, U., Soellner, R., Bräker, A-B., Verde, A., Gabriele Rocca, G., 2015. Delinquency and alcohol use among adolescents in Europe: The role of cultural contexts. *European Journal of Criminology*, 12, str. 362-377.
8. Gorman-Smith, D., Tolan, P., 1998. The role of exposure to community violence and developmental problems among inner-city youth. *Development and Psychopathology*, 10(1), str. 101-16.
9. Hawkins, JD., Herrenkohl, TL., Farrington, DP., Brewer, D., Catalano, RF., Harachi, TW., 1998. A review of predictors of youth violence. U: Loeber, R., Farrington, DP., (Ur.). *Serious and violent juvenile offenders: factors and successful interventions*. Thousand Oaks: Saga Publications, str. 106-146.
10. Hoeve, M., Stams, GJ., van der Put, CE., Dubas, JS., van der Laanm, PH., Gerris, JR., 2012. A meta analysis of attachment to parents and delinquency. *J Abnorm Child Psychol*, 40(5), str. 771-85.
11. Katsiyannis, A., Ryan, BJ., Zhang, D., Spann, A., 2008. Juvenile delinquency and recidivism: The impact of academic achievement,

- reading and writing quarterly: Overcoming learning difficulties. 24(2), str. 177-196.
12. Kearney, CA., 2008. School absenteeism and school refusal behavior in youth: a contemporary review. *Clin Psychol Rev*, 28(3), str. 451-71.
 13. Maas, C., Herrenkohl, TI., Sousa, C., 2008. Review of research on child maltreatment and violence in youth. *Trauma Violence Abuse*, 9(1), str. 56-67.
 14. May, J., Osmond, K., Billick, S., 2014. Juvenile delinquency treatment and prevention: a literature review. *Psychiatr Q*, 285(3), str. 295-301.
 15. Mikšaj Todorović, Lj., Ricijaš, N., Singer, M., 2006. Razlike u obiteljskim prilikama maloljetnih delinkvenata s obzirom na poremećenost odnosa u obitelji. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu*, 13, str. 1035-1050.
 16. Modly, D., Selimić, M., Mršić, G., 2018. Metodika istraživanja silovanja, Visoka škola „CEPS – Centar za poslovne studije“ Kiseljak,
 17. Murray, J., Farrington, DP., 2010. Risk factors for conduct disorder and delinquency: key findings from longitudinal studies. *Can J Psychiatry*, 55(10), str. 633-42.
 18. Plattner, B., Silvermann, MA., Redlich, AD., Carrion, VG., Feucht, M., Friedrich, MH., Steiner, H., 2003. Pathways to dissociation: intrafamilial versus extrafamilial trauma in juvenile delinquents. *J Nerv Ment Dis*, 191, str. 781-8.
 19. Seto, MC., Lalumière, ML., 2010. What is so special about male adolescent sexual offending? A review and test of explanations through meta-analysis. *Psychol Bull*, 136(4), str. 526-75.
 20. Shir, SR., Karver, M., 2003. Prediction of treatment outcome from relationship variables in child and adolescent therapy: a meta-analytic review. *J Consult Clin Psychol*, 71, str. 452- 464.
 21. Steinberg, L., 2009. Adolescent development and juvenile justice. *Annu Rev Clin Psychol*, 5, str. 459-85.